

*Kavvali müziğinin
modernleşmesinde*

NUSRET FATİH ALİ HAN AİLESİ

CEVHER SARIGÜL

K

AVVALİ müziği, sufi müziğinin Hindistan alt-kıtasında ve Pakistan'da yaygınlık kazanmış bir türüdür. Kavvali terimi 'söz'

anlamındaki Arapça 'kavl' kelimesinden türetilmiştir. 'Kavval' (vokal icracı), bu sözleri tekrarlayan, dinleyicilere sözlü aktarım yoluyla bilgilerini arttırmaları veya ruhi bakımdan arınmaları için aracı görevi ifa eden kişidir. Tasavvufta müzik, ruhun inanç açısından geliştirilmesinde teşvik edici işlev görmektedir. Bu noktadan bakıldığında müzik, yaklaştıran ve ileriye götürebilen bir iletişim aracı olarak algılanmıştır. Bütün inanç sistemlerinde tasavvufi uygulamaların tematik alt metni; kalbin ve ruhun metafizik meseleleri ile ilgilenir. Müzik; anlam, değer, tutum ve duyguları iletmenin çok karmaşık bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Karmaşık ve geleneksel bir uygulama ağına bağlı olan ve kendi kültür ikliminden çok fazla uzaklaşmayan Kavvali müziği, özellikle Mevlana'dan etkilenmiştir.

700 yıllık geçmişe sahip olduğu ileri sürülen Kavvali geleneğinde sadakat, sevgi ve adanmışlık ön plandadır. Dinî bilinç ya da kutsallık anlayışına göre müzik ile dansı mezceden topluluklar, birbirlerinden çok farklı şekillerde ortaya çıkmışlardır. İcralar bazen tempolu, yürük veya coşkulu olabiliyorken kimi zaman da kültürel ortam ve inanç normları sebebiyle dingin, temposuz bir biçimde ve sessizlik içerisinde yürütülür. Kavvali müziğinin de genellikle dinî olmak üzere çoğunlukla sufi anlayış ekseninde kalarak hadislerden ve 12 İmam, Kerbela, Ehlibeyt gibi unsurlardan beslendiği görülmektedir.

Kavvali müziğinin icra alanları, kimi zaman kapalı, kimi zaman ise öğretinin dışındaki gruplarca da paylaşılan me-rasimlerdir. Özellikle sömürge sonrası süreçte Kavvali icrasında kullanılan enstrümanlar zenginleşmiştir.

1983 yılında Peter Gabriel, Nusret Fatih Ali Han'ı, dolayısıyla Kavvali müziğini Batı'ya tanıttı ve bütün dünya müzik festivallerinde, üniversite konser salonlarında Kavvali müziği icra edilir oldu. Klasik bir Kavvali şarkısında *harmonium*, tabla, el çırpma (alkış) gibi enstrümanlar kullanılırken Batı ile

tanışma sonrasında elektronik müzik ve enstrümanlar da çembere katıldı. Kavvali müziği, öncelikle 'etnomüzik' oluşu sebebiyle Batılı müzik araştırmacılarının ajandalarında yer buldu.

Fatih Ali Han ailesi, dünya çapındaki ilk konserleri sayılan resitali 1985 yılında Londra'da verir. Böylece sonu gelmeyecek konser ve turneler döneminin kapısı aralanır. Nusret Fatih Ali Han orkestrasının Batıda layıkıyla tanınması, 1980'lerin ortalarında Peter Gabriel ile müştereken yürütülen müzik çalışmalarına dayanır. Bunun sonrasında Kavvali ses evreni, bazı önemli film müziklerinde ve albümlerde yer bulur. Bunda, farklı inançlara ait performansların dünyada itibar görmeye başlamasının da payı vardır.

Bu süreçten sonra Nusret Fatih Ali Han ailesinin, Kavvali müziğini dünya müzik platformlarına taşınmasıyla bu müzik daha da popüler hâle gelir. Ailenin özellikle sömürge sonrası süreçte ortaya çıkması, pek çok araştırmaya konu olmasını netice vermiş ve adeta Kavvali müziğini dünya repertuarına taşımıştır. Fatih Ali Han ailesi, Londra'ya taşınmış, müziklerinde ise bir mecraya değişimi gerçekleştirmiştir.

Grubun hayattaki tek üyesi Rahat Fatih Ali Han, yeni bir Kavvali evreni oluşturmuş ve Kavvali müziğini yeniden tanımlamıştır. Rahat Fatih Ali Han, babası Faruk Ali Han ve amcası Nusret Fatih Ali Han'ın vefatlarının ardından Kavvali müziğini kendine has bir üslupla ve modern olarak icra etmiş ve Batı'nın enstrümanlarını kullanarak kendi ifadesiyle "Kavvali'yi 21. yüzyılda sürdüren" son temsilci unvanını almaya hak kazanmıştır. Bugün Pakistan'da Kavvali şarkıları söyleyen aileler mevcuttur; fakat onlar da kültür endüstrisine uyum sağlamak zorunda kalmış ve geleneksel Kavvali'den uzaklaşmışlardır.

Rahat Fatih Ali Han, katıldığı birçok festivalde, büyük konser salonlarında Kavvali söylediğini ifade ediyorsa da inanç, mekan, zaman, dinleyici açısından değerlendirildiğinde onun klasik Kavvali müziğini temsil ettiğini söylemek zordur. Onun müziğinde ancak bir dönüşümden, melezleşmeden söz edilebilir.

Kavvali müziğinde yer alan ritim

dünyası, yapı, sözler; bu inanç öğretisini ve tasavvuf yolunu keşfetmede temelidir. Süreç içerisinde Kavvali'nin bağlam ve performansının kabul edilmesini, ne şekilde değiştiğini, Rahat Fatih Ali Han gibi icracılarda görmek mümkündür. Kavvali müziği, erkek egemen bir faaliyettir: Sufi rehber, vokal icracılar, el çırpıcılar, enstrümanistler ve dinleyicilerin hepsi erkektir. Kavvali icrası, erkek-kadın etkileşimini önlemek için cinsiyete göre ayrıştırılmıştır. Günümüzde eğlence endüstrisi zemininde, Kavvali müziğinde artık bu tarz kurallar takip edilmemektedir.

Nusret Fatih Ali Han ailesinin eşsiz stili, Kavvali'nin mevcut formundan çok uzaklaşmamıştır. Kavvali şarkıları tipik olarak *harmonium* ve tabla ile çalınan, Türk müziğindeki peşrevleri hatırlatan kısa enstrümantal introlarla başlamaktadır. İcra devam ederken performansın seyrini tayin eden ana vokaller, *raga* ile veya eserin tonal yapısını oluşturan melodik çizgilerle girizgah yaparlar. Bu esnada giriş mısraları okunur. Bu mısralar, okunan eserden değildir, tematik olarak eserle ilişkili şarkılardan performans taşınır. Daha sonra melodi, *raga* yapısıyla doğaçlamaya doğru sürüklenir. Bu doğaçlamalar, ruh âleminin kapısını aralar ve dinleyiciyi bir yolculuğa çıkarır.

Vokal doğaçlamalarından sonra şarkının ritmik bölümü başlar. Tabla ve *dholak* adlı vurmalı çalgılar, icra trafiğini hareketlendirdikçe korodakiler el çırparak destek olurlar. Mısralar, ana vokal ve yardımcı vokaller tarafından seslendirilirken yardımcı vokaller doğaçlama terennümlerde bulunurlar. Bu safhada süre çok önem arz etmektedir. Güfte uzun olduğu için kontrol her zaman ana vokaldedir. Form olarak bu tarz parçaların en az iki, en çok beş bölümden oluştuğu görülür.

Yüzyıllar boyunca Müslüman veya gayrimüslim, adanmışlık hissine sahip olanlar tarafından icra edilen Kavvali'nin, kitle iletişim araçlarının her yere ulaşmasıyla birlikte medya organlarına verilecek görüntüleri için bazı kurallar getirilmiştir.

Kavvali, inancın mahiyeti gereği kutsal amaçlarla oluşturulmuş bir yapıdır. Kavvali müziğinin Bollywood sektörüne yerleşen ve kemikleşen popülerize

formu, içerdiği kontrast bakımından dikkat çekicidir. Özellikle Nusret Fatih Ali Han'dan itibaren süregelen popülaritesiyle birlikte Kavvali müziğinin film sektörüne tamamen dâhil olduğu görülmektedir. Kavvali müziğinin, geleneksel cemaat formundan modern popa kadar analizi yapıldığında, tasavvuf geleneği dâhilinde ve belirlenen ilke ve amaçlar doğrultusunda ilerlemediği görülür.

Adanmışlık mı, zevk mi? Kavvali müziği, filmler, albümler ve büyük konser salonları aracılığıyla iletişim tarzını ve inanç bağlamını değiştirerek, amacından ve geleneksel icra alanlarından uzaklaşmıştır. Sanatçının ses kayıt kalitesine ve okuyucunun tarzına bağlı olarak dinleyici kitlesinin ayrılması, dinleyici ve sanatçı arasındaki etkileşimin de zayıfladığını göstermektedir.

Dinleyici ve sanatçı arasındaki ruh hâline bağlı olarak doğaçlama yapılmasına izin veren geribildirimleri önleyen kapalı bir sistem oluşmuş, bu sebeple dengeler bozulmuş, kitle iletişim araçları inanç müziğini eğlence endüstrisine dönüştürmüştür. Kavvali müziğinin kayıtlı versiyonlarındaki zaman sorunu da dinleyicilerin ulaşabileceği derinliği sınırlandırmaktadır.

Kavvali icrası, geleneksel enstrümanlara ve kinestetik bir şekilde hareket etmeye uygun standart bir oturma düzenine göre ve bir grup şarkıcıyı içerecek şekilde yapılandırıldı. Rahat Fatih Ali Han örneğinde ise film müziklerinde, popüler konserlerde doğaçlama

vücut hareketleri ve irticalî söyleyiş tarzının yerini abartılı bir takım kinesetik hareketlerin aldığını görmekteyiz. Adanmışlığın, coşkulu bir biçimde ve adeta bir rock yıldızı koreografisiyle yeniden paketlenildiği anlaşılıyor. Rahat Fatih Ali Han'ın "Tumhe Dillagi" adlı şarkısının, youtube platformunda 145 milyon kez tıklanması ve 847 bin beğeni alması bunun kanıtıdır. Şarkının videosunun ise herhangi bir Pakistan dizisinden hikayelerle dolu olduğu görülmektedir. Aynı videoda ayrıca Kavvali müziğinin entelektüellerin toplantılarında icra edildiği, Kavvali dekor anatomisinin melezlendiği anlaşılmaktadır. Dekorun dışında Kavvali söyleyiş tarzı, enstrümantasyon, ayrıca videonun, Kavvali adanmışlık müziğinden uzak bir görünüm sergileyen aktörü Rahat Fatih Ali Han'ın, müziğini "21. Yüzyılın Kavvalisi" olarak tanımlaması, hibritizm ve modernleşme kavramları bağlamında düşünülmelidir. Burada geleneksel Kavvali ilkeleriyle tam bir zıtlık söz konusudur.

Geleneksel uygulamada yer alan kişilerin sahiçiliği hapsirme ve benzeri dürtülerle ortaya çıkarken Rahat Fatih Ali Han'ın yapay performanslarla dolu bir görünüm sergileyen tarzı, geleneksel Kavvali'den uzaktır. Kavvali'nin bu yeni ve popüler versiyonu ayrıca diğer müzikal türleri ve teknolojik enstrümanları da kullanan, kadınları da müziğe dâhil eden bir kimlik dönüşümüne uğramıştır. **Z**

KAYNAKÇA

- 1 "Dünya Forum: Kavvaliler / Mistik evrenin müzisyenleri" <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya-forum/2017/12/24/dunya-forum-kavvaliler-mistik-evrenin-muzisyenleri/> (Erişim tarihi: 21 Aralık 2019)
- 2 "Geleneksel Kavvali Müziğinin Ustası Nusret Fatih Ali Han ve Kavvali Üzerine" <http://www.musikidergisi.net/?p=1772> (Erişim tarihi: 6 Ocak 2020)
- 3 <http://selcukkupcuk.blogspot.com/2008/01/nusret-fatih-ali-han-dounun-kadim-ses.html>
- 4 Orhan Hançerlioğlu. "Dünya İnançları Sözlüğü." İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- 5 "Rahat Fateh Ali Khan Röpörtajı" <https://www.emis.com/php/search/doc?dcid=636776787&ebSCO=1?> (Erişim tarihi: 17 Kasım 2019)
- 6 Regula Burckhardt Qureshi. *Sufi Music of India and Pakistan: Sound, Context and Meaning in Qawwali*. Cambridge University Press, 1999.
- 7 Shemeem Burney Abbas. *The Female Voice in Sufi Ritual: Devotional Practices of Pakistan and India*. Texas: Texas University Press, 2002.
- 8 "Sufi Müzik Dünyasında Dünyasında Yolculuk: Nusret Fateh Ali Khan Müzik Dünyasında Yolculuk" <http://muzik.stereomecmuasi.com/2013/12/sufi-muzik-dunyasynda-yolculuk-nusrat.html?m=1> (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2019)

Aşağıdaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

‘Renk katmak, heyecan ve teessür’ manalarına gelen ‘raga’ kelimesi psişik bakımdan Hintli dinleyicinin kulağında makam tasavvurunu oluşturur. Yani musikînin makamı eski Yunan’da olduğu gibi zâtî özelliklere sahiptir. Bir nağmeyi okumak ya da bir melodiyi çalmaktan maksat, günlük yaşantıdaki ıztırapları tekrar etmek değil, bedende, ruhta, insanda ve tabiatta özel heyecan ve teessürleri beyan ve tahrik etmektir. Her raga günün ve gecenin bir saatine bağlıdır ve ancak o zaman en iyi şekilde okunabilir. .. Şimdi bu musikînin neden daha da iyileştirilemeyeceğini görüyoruz. Çokseslilik kuralları doğrultusunda musikînin oturduğu platformu parçalayarak sadece başka bir melodi elde etmiş oluruz. Yani şarkının kendi özgürlüğü ile rekabet halinde olacak başka bir dünya oluştururuz. Böylece musikînin temel taşları sayılan huzur ve sükûnu yok etmiş oluruz. Bu da hanendenin amacına ters düşer.

Golamrizâ Evânî

Hikmat wa Hunar-i Manawiyî

Çeviri: Mehmet Kanar